

Remeslá Horehronu

Ochrana tradícií a kultúrneho dedičstva
mikroregiónu Horehron

Úvodné slovo

Remeslá nám zanechali tisícky predmetov ako súčasť nášho každodenného života. Remeslá vznikali a menili sa v závislosti od špecializácií ľudských činností. Dejiny domáckej výroby a remesiel na našom území hovoria, že remeselná výroba v rôznych podobách sa tu formovala od ranného stredoveku, rozvíjala sa a pretrvávala nepretržite zhruba do polovice 20. storočia. Vznik a rozvoj miest spolu s vývojom remesiel vytvorili základné predpoklady pre vznik remeselných cechov. Cechy sa koncentrovali prevažne v slobodných kráľovských a banských mestách. Z obdobia cechového remesla máme na území Slovenska doložených 81 druhov remesiel.

Vo vývoji remesiel dochádzalo ku zmenám na základe požiadaviek doby, niektoré remeslá zanikali a naopak vznikali nové remeslá. Mnohé sa transformovali a prispôbovali sa novým podmienkam a potrebám danej doby. Úroveň technológie remeselnej výroby hrala výraznú úlohu aj v rozvoji technológie domáckej výroby, ktorej produkty slúžili či už pre vlastnú potrebu, alebo boli určené na trh. Zruční remeselníci z nášho regiónu, známi svojim majstrovstvom našli prácu a uplatnenie počas 19. a 20. storočia aj vo veľk kapacitnej výrobe. Výrobky vynikali svojou funkčnou a estetickou kvalitou, boli veľmi dobre zvládnuté po technologickej stránke, vyznačovali sa svojou dokonalou funkčnosťou tvarov a súčasne jedinečnosťou umeleckého rukopisu výrobcov. Pre Horehronie bolo hospodársky najdôležitejšie odvetvie ťažby dreva a jeho domácke či remeselné spracovanie. To sa prejavuje aj vo významnej orientácii remesiel na výrobky z dreva, funkčné, ale aj umelecké. Veľmi rozšírené a dodnes najviac zachované je pastierske umenie, výroba pastierskeho dreveného riadu (črpáky, naberačky, lyžice, formy na oštiepky) s množstvom dekoratívnych rezbárskych motívov a výroba zvukových a hudobných nástrojov.

Donedávna bola na Horehroní rozšírená domáca výroba plátna a súkna, ktoré tvorili základ tradičného ľudového odevu. V súčasnosti medzi najrozšírenejšie remeslá, orientované na spracovanie vlákien a textilu, patrí šitie a vyšívanie krojov, krojových súčastí, ako aj úžitkových predmetov ako je tkanie kobercov (pokrovcov), alebo úžitkové vyšívanie. Významne je v regióne zastúpené spracovanie tradičných produktov, mliečnych výrobkov, najmä syra, žinčice, ale aj spracovanie medu a lesných plodov. Tento stav je pozitívny, nakoľko v posledných rokoch cítiť oživenie remeselnej výroby v obciach Horehronia, na druhej strane si musíme uvedomiť, že niektoré remeslá, tradičné postupy a zručnosti sa nenávratne strácajú vo víre času.

Práve z tohto dôvodu Združenie obcí pre podporu rozvoja mikroregiónu Horehron, ako aj Verejno-súkromné partnerstvo Horehron vykonávajú aktivity pre ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva nášho regiónu pod spoločnou značkou Ochrana tradícií a kultúrneho dedičstva mikroregiónu Horehron. Naším spoločným cieľom je zachovať remeslá a tradičné postupy výroby pre ďalšie generácie, ale aj spropagovať región a napomôcť remeselníkom k prezentácii ich výrobkov. S týmto účelom bola vydaná aj táto brožúra, ktorá Vás prevedie remeslami viažucimi sa na Horehron a predstaví Vám remeselníkov, výrobcov a spracovateľov miestnych produktov.

Remeslo

Remeslo vo všeobecnosti chápeme ako špecializovanú nepoľnohospodársku malovýrobu založenú na ručnej práci výrobcu vlastnými nástrojmi, vyžadujúcu si primeranú inštitucionálne získanú odbornú kvalifikáciu a spoločensko-stavovskú organizovanosť.

Remeslo vzniklo v rámci spoločenskej delby práce oddelením od poľnohospodárstva. Na Slovensku už v predhistorických dobách existovali viaceré remeslá, napr. hrnčiarstvo, kováčstvo, šperkárstvo, spracovanie kostí, dreva. V stredoveku sa remeslom zaoberali obyvatelia na dedinách, v podhradiach a na dvoroch feudálov, prevažne v systéme tzv. služobníckych osád, ktoré boli zamerané na jeden druh výrobných činností. Od začiatku 13. storočia nastali významné zmeny v organizácii i náplni remesiel. Na Slovensku súviseli s príchodom kolonistov zo západnej Európy, ktorí ovplyvnili remeselnú výrobu domáceho etnika. Remeslo sa vo svojej podstatnej produkcii definitívne oddelilo od poľnohospodárstva.

Remeselníci sa usadzovali v mestách, ktoré dostávali rôzne privilégia a výsady, začali sa združovať do cechov, jedinej formy ich organizácie do roku 1872. Od polovice 13. storočia sa remeselná výroba koncentrovala do niekoľkých významných slovenských miest - Bratislavy, Košíc, Bardejova, Prešova, Kežmarku, Levoče, Trnavy, Kremnice, Banskej Bystrice, Banskej Štiavnice, Krupiny, Žiliny, Trenčína, Komárna. Od polovice 16. storočia začalo remeslo prenikať aj do menej privilegovaných miest alebo poddanských mestečiek.

Zmenou životných potrieb a technológií niektoré remeslá zanikali a iné vznikali. S prenikaním kapitalistických výrobných vzťahov sa v niektorých, hlavne v textilných odvetviach, začínajú v 18. storočí vytvárať manufaktúry. Tento proces nadobúda rýchlejšie tempo v 1. polovici 19. storočia, keď štátna správa

odstránila niektoré cechové obmedzenia. Za kapitalizmu remeslo výraznejšie prenikalo na dedinu. Šesť najrozšírenejších remesiel: obuvníctvo, čižmárstvo, krajčírstvo, mlynárstvo, kováčstvo a mäsiarstvo, malo väčšinu svojich dielní na dedinách. Na druhej strane však s rozvojom kapitalizmu mala na vývoj remesiel veľký vplyv aj veľkovýroba, ktorá spôsobila stagnáciu a zánik niektorých druhov remesiel, napr. súkenníctva, tkáčstva, hrebenárstva, klobučníctva a iných, ale podnietila aj rozvoj iných remesiel. Prudký rozvoj zaznamenali v tomto období stavebné a potravinárske remeslá a remeselnícke služby, najmä zámočníctvo, hodinárstvo, murárstvo, maliarstvo a natieračstvo, ale i cukrárstvo, sódovkárstvo, práčovne, čistiarne, holiči i fotografi.

Vznikli i nové remeslá, a to najmä technického zamerania, napr. elektrikári, strojní zámočníci a iné.

Na konci 19. storočia sa začali zakladať i rôzne remeselnícke školy (výchovno-vzdelávacie zariadenia pripravujúce na remeselnícke povolania), ktoré organizovali rôzne zveľaďovacie akcie a hlavne kurzy domáckej výroby. Tieto formy značne zvýšili úroveň učňovského a vzdelávacieho procesu, ktorý sa dovtedy obmedzoval na majstrovskú dielňu.

Na delenie remesiel sa dajú použiť rôzne kritériá. Ich použitie je potrebné pri presnom definovaní remesla a pri selekcii pre konkrétny účel. V rámci Remesiel Horehronu sme sa rozhodli remeslá deliť podľa materiálového zamerania:

- drevo
- textil
- koža a kožušina
- výrobky, postupy a potraviny
- pletivá
- kov
- rôzne materiály

Drevo

Drevo je jedným z najstarších materiálov, z ktorých si človek zhotovoval úžitkové aj umelecké predmety. Oblúbené bolo a zostáva pre mnohé dobré vlastnosti a jednoduchosť spracovania. Do druhej polovice 19. storočia bolo drevo dôležitým stavebným materiálom, používalo sa na výrobu dreveného riadu, obalov, dopravných prostriedkov, pracovných nástrojov i pomôcok a pod. Špecializácia výroby drevených výrobkov a následný vývoj remesiel záviseli od viacerých podmienok - prírodných, geografických, hospodárskych a sociálnych. Na území Slovenska sa to prejavilo v charakteristických regionálnych črtách jednotlivých výrobných stredísk.

Drevo sa po stáročia na našom území spracovávalo v rámci domácej výroby a remesiel. Z početných drevospracujúcich remesiel medzi najrozšírenejšie patrí stavebné remeslo tesárstvo. Techniku štiepania dreva využívalo oddávna debnárstvo, kolárstvo nechýbalo v žiadnom remeselnom stredisku a významné miesto zaujímalo i tokárstvo. Výrobe sedacieho, lôžkového, odkladacieho a stolovacieho nábytku sa venovali stolári, náročná práca so sekerou sa udržala v korytárstve. Domácej výrobe dreveného riadu sa v minulosti venovali vareškári.

Pri výrobe drevených predmetov, popri tradičných technikách spracovania dreva, uplatňovali sa i náročnejšie techniky zdobenia výrobkov, ako napr. plastická alebo plošná rezba, kombinácia dreva a kovu, vylievanie olovom a cínom, prípadne vybíjanie kovovými plieškami.

Remeselníci:

Výroba drevených pracovných nástrojov
Štefan Nikel
Plaviarska 116, Bacúch

Výroba náradia, hrablí, kosísk, násad na náradie, kolísok
Štefan Bubelíny
Beňuš 362

Drevorezba, výroba sošiek, vyrezávané obrazy, valašky, hračky pre deti
Štefan Knapčok
Beňuš 348

Ľudové rezbárstvo, výroba sôch, obrazov a iných výrobkov z dreva
Ján Caban
Podholie 34, Braväcovo, 048 619 8263

Rezbárstvo, reliéfy, plastiky, píšťalky, fujarky, výroba úžitkového dreveného riadu
Ján Pindiak
Partizánska 299, Heľpa, 0905 873 656

Drevorezba, výroba dreveného nábytku, výroba drevených plastík, sôch
PaedDr. Pavel Siman, 976 68 Heľpa

Výstavba typických drevených domov
Jozef Rusnák
Heľpa 9, 048 618 6587

Majster ľudovej umeleckej výroby: rezbárstvo, výroba bačovského riadu, črpákov, odlievakov,
Cyril Gandžala, st.
Hviezdoslavova 60, Pohorelá
048 619 7367, 0918 106 112
gandzalamaja@pobox.sk

Rezbárstvo, výroba bačovského riadu, črpákov, svorov
Cyril Gandžala, ml.
Nová 372, Pohorelá
048 619 7118, 0915 812 257, cygan@centrum.sk

Rezbárstvo, výroba bačovského riadu, drevených hračiek
Peter Gandžala
Hviezdoslavova 60, Pohorelá
048 619 7367, 0908 177 227

Debnár, bednár

Debnár zhotovuje drevené obaly a debnenia. Charakteristickým pre toto remeslo je výroba sudov, kadí, geliet, mútelníc a vedier, kde sa používa spájanie dreva pomocou obručí.

Rezbár

Remeselník zhotovujúci sochy, reliéfy a inú výzbobu realizovanú v dreve. Remeslo má veľa variácií, v závislosti od použitej zdobnej techniky, ale aj tematického zamerania.

Rezbárstvo, drevené reliéfy, sošky a plastiky
Jaroslav Kybák
Za Vršok 219, Pohorelá
048 6196 351, 0915 820 317, j.kybak@gmail.com

Výroba miniatúrnych dreveníc a miniatúr zariadení
z hospodárskych dvorov, výroba drevených svietnikov
Jozef Gavura
Za Potokom 718, Pohorelá, 048 619 7103

Výrezávanie príveskov, vypaľovanie obrázkov,
zberateľ svorov, samorastov a ich úprava
Juraj Halaj
Clementisova 787, Pohorelá
048 6197 219, peha@gmail.com

Rezbárstvo, výroba drevených sôch
Martin Kalman
Kpt. Nálepku 176, Pohorelá
0905 661 800, 0915 828 925
martinkalman@art-in.eu, www.m-art-in.eu

Výroba miniatúr konských a volských záprahov
Milan Siman
Orlová 630, Pohorelá
048 619 6307, 0907 585 742, simanms@azet.sk

Výroba črpákov, zberateľská činnosť
Marek Piliar
Zápotockého 31, Polomka
0905 642 078, luciapiliarova1@gmail.com

Majster ľudovej umeleckej výroby - Debnárstvo
Ing. František Ocel
Záhradná 27, Polomka
048 619 3200, 0908 968 157
frantisek.ocel@gmail.com, www.debnarstvo.bbinfo.sk

Rezbárstvo, reliéfy a iné umelecké výtvary z dreva
Ing. Šimon Gordan
Bučinka 38, Šumiac

Výroba črpákov, palíc, valašiek
Jozef Fujka
Michala Petru 240, Šumiac
048 618 1206, 0915 335 257

Výroba tradičných drevených hrablí
Ján Kožička
Kráľovoholská cesta 366, Šumiac

Výroba dreveného náradia
Lukáč Štefan starší aj mladší
Clementisova 33, Závadka nad Hronom
0905 429 973

Výroba drevených miniatúr slovenskej dediny
Ján Ambróz
Telgárt 8, 048 619 4256, 0918 220 681

Výroba dreveného náradia a drevených miniatúr
Ján Dubašák
Telgárt 10

Obnova tradičného ľudového nábytku
Peter Dubašák,
Telgárt 48, 048 619 4238

Výroba drevených miniatúr
Juraj Šramko
Telgárt 78, 048 619 4367

Rezbárstvo, výroba dreveného náradia, hudobných
nástrojov
Samuel Hríbik,
Telgárt 99, 0944 436 986
samuelmushroom@gmail.com

Výroba píšťaliiek, koncoviek a malých fujár
PaedDr. Pavel Siman
Heľpa

Výroba píšťalok a fujariiek
Ján Pindiak
Partizánska 299, Heľpa, 0905 873 656

Výroba miniatúr
Ondrej Šramko
Telgárt 131, 0905 127 294

Textil

Spracovanie rastlinných vlákien na potrebnú tkaninu si vyžaduje viaceré čiastkové práce, ktoré až do vzniku továrenskej výroby mali charakter ručnej práce (príprava nití a priadze) a boli záležitosťou prevažne domácej výroby. Na území Slovenska to bola hlavne výroba plátna a obyčajných textílií na vrchné a spodné ošatenie. Neskôr sa výrobou plátna začali zaoberať remeselníci - tkáči.

Tkáčstvo sa stalo významným doplnkovým zamestnaním obyvateľov na rôznych miestach Slovenska. V minulých storočiach z tkaných textílií nadobudol význam barchet, látka utkaná z bavlny a ľanu, používaný na vrchné a spodné ošatenie. V minulosti z tkaných textílií umeleckú úroveň nadobudol bakačín, z ktorého sa zhotovovali obrusy, prikrývky a závesy. Tkaná ornamentika bakačínu poukazovala na niektoré orientálne vplyvy. Ako dekoratívny úžitkový textil zaniká v 17. storočí, vystriedala ho bohatšia čipka.

Zaujímavý a umelecky náročný výtvarný prejav s výraznými regionálnymi črtami predstavuje na Slovensku ľudový textil. Jeho jednotlivé súčasti slúžili dôsledne účelu, pre ktorý boli vyrobené. Požiadavka kvality, pevnosť a trvácnosť, ale aj funkčná diferencovanosť viedli ľudovú výrobu k vysokému remeselnému majstrovstvu a uchovávaniu i rozvíjaniu obdivuhodných tkáčskych techník.

Typickým domáckym výrobkom ľudového tkaného textilu sú i koberce zo strihaných handričiek, ktoré sú zatkávané do silnej ľanovej alebo konopnej osnove. Na území Slovenska sa udomácnila i výroba súkna, najmä bieleho roľníckeho súkna, ktoré sa stalo základným materiálom na zhotovovanie odevov vidieckeho obyvateľstva. V textilnej výrobe dôležitým pracovným úkonom je úprava látok, najmä ich farbenie.

Vrchol svojej výrazovosti a zdobivosti dosiahol ľudový odev na Slovensku vo výšivkách, nášivkách i čipkách. Jedným z najčastejšie používaných spôsobov výzdoby na textíliách, ale i predmetoch z iných materiálov, bola výšivka. Výšivky, ktoré sa zachovali na Slovensku dodnes, predstavujú bohaté kultúrne dedičstvo

a svedčia o mimoriadne rozvinutom tvorivom i umeleckom nadaní ľudu. V slovenskej výšivke nachádzame bohatstvo farebných ornamentálnych prvkov a dekoratívnych kompozícií (geometrický charakter výšivky, voľne štylizované prvky, kompozície s figurálnou tematikou). Vo výšivke vznikli osobité regionálne a lokálne výšivkové štýly (piešťanská, trnavská, čatajská, trenčianska, hontianska, detvianska, horehronská, liptovská a ďalšie). V ľudovej výšivke sa uchovávali nielen jednoduché (vyšívanie podľa počítanej nite, krížikové vyšívanie, upevňovanie riasenia a iné), ale aj náročné výšivkárske techniky (vyšívanie plným stehom, kovovou niťou, dierkovaná výšivka, výšivka na tyle a pod.). Jednotlivé súčasti odevu sa zdobili aj pomocou nášiviek. Sú to ozdoby zhotovené z iného materiálu, ktoré sa prišívajú na podkladovú látku. Zo starších typov to boli nášivky robené zo zlatých či strieborných nití, ktorými bol motív z kartónu obšitý, čím sa vytvoril na podkladovom materiály plastický dekór. Do skupiny nášiviek môžeme zaradiť i techniku aplikácie, kedy sa tkanina prišívala na iný základný materiál. Týmto spôsobom boli zdobené čepce, kožuchy a iné súčasti vrchného ošatenia.

Remeselníci:

Výroba tradičných ľudových krojov, výšivkárstvo
Mária Piliarová
Plaviarska 120, Bacúch

Výroba tradičných ľudových krojov, výšivkárstvo
Jozefína Niklová
Plaviarska 116, Bacúch

Šitie krojov
Katarína Hrnčiariková
Beňuš 278

Šitie a vyšívanie krojov
Marta Pavliaková
Braväcovo-Podholie 6, 048 619 8211

Tkanie pokrovcov, ľudových kobercov
Božena Gašperanová
Braväcovo 198

Háčkovanie
Gabriela Urbanová
Braväcovo 191

Čipkár

Zaoberá sa výrobou čipiek šitých, paličkovaných, háčkových a pletených. Čipkár zhotovuje výzdobu obrusov, prikrývok, oblečenia, plachiet, detských periniek a povlečenia, čipkovaných obrazov a iných dekorácií. V minulosti čipkári zhotovovali aj záclony (háčkované).

Súkenník

Je výrobcom súkna. Súkno je hustá vlnená tkanina s hladkým povrchom.

Tkáč

Vyrába tkaniny (textil) tkaním. Materiály k výrobe sú ľan, konope, vlna a bavlna. V minulosti sa textil zhotovoval na jednoduchých rámových konštrukciách ktoré boli základom neskôr používaných krosien. Najnáročnejšími sú však tkáčske stavy, dnes plne automatizované a mimoriadne výkonné.

Výšivkár, vyšívač

Zdobí textílie vyšívaním.

Tkanie, výroba súkna, výroba preberaných výrobkov,
výroba krojových súčastí
Anna Oravkinová
Heľpa 905

Vyšívanie
Jolana Bošelová
Burkovaná 329/14, Heľpa, 048 618 6531

Vyšívanie, tkanie, výroba súkna, výroba tkaných kobercov,
výroba krojových súčastí
Mária Čupková
Heľpa 844, 048 618 6184

Výroba tkaných kobercov, výroba ľanového plátna, výroba
krojových súčastí
Mária Vilimová
Heľpa 12, 048 618 6342

Vyšívanie a vyrezávanie obrusov, prestieraní
Anna Krivosudská
Clementisova 738, Pohorelá
048 619 7361, 0918 248 754

Výroba krojov, tradičných ľudových odevov
Anna Krupová
Kpt. Nálepku 18, Pohorelá
0904 957 737, ikrupova@gmail.com

Výroba ľudových krojov, tradičných chološní
Jozef Šťavina
Kpt. Nálepku 139, Pohorelá
0905 661 800, 0915 828 925
jozo.stavina@gmail.com

Tkanie domácich kobercov, zhotovovanie šumiackych
krojov
Júlia Čubaňová
Jána Švermu, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho kroja, prestierania
Mária Povolná
Jána Švermu 637, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho ženského kroja
Anna Fillová
Jána Švermu 461, Šumiac

Elena Gigacová
Jegorovova 433, Šumiac

Mária Durajová
Partizánska 341, Šumiac, 0904 620 232

Elena Márniková
SNP 493, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho ženského kroja, vyšívanie
Mária Fújková
Michala Petru 240, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho ženského kroja
Katarína Kamzíková
Potôčky 157, Šumiac
048 618 1313, 0908 198 052

Zhotovovanie šumiackeho ženského kroja - brusliaky
Mária Kamzíková
Kráľovohol'ská cesta 402, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho ženského kroja, výroba
zápästkov
Mária Magurová
SNP 480, Šumiac

Zhotovovanie šumiackeho mužského kroja
Juraj Márník
SNP 493, Šumiac

Výroba zápästkov
Martin Demo
Michala Petru 206, Šumiac, 0908 351 002

Tkanie krojov, výroba krojovaných bábik
Katarína Lunterová
Telgárt 381, 048 619 4335

Výroba krojovaných bábik
Anna Hanulová
Telgárt 144, 048 619 4219

Tkanie na krosnách, vyšívanie, háčkovanie
Pavína Frgelcová
Rázusová 52, Závadka nad Hronom, 048 618 3362

Tkanie, výroba kobercov, plátna, vyšívanie, oprava krojov
Katka Duricová
Hviezdoslavova 7, Závadka nad Hronom
048 618 3322

Vyšívanie, výroba zápästiek
Elena Birková,
Telgárt 103, 048 619 4190

Výroba krojových súčiastok súkenných nohavíc
Lubomíra Birková,
Telgárt 407, 0915 795 852

Výroba krojových bábik, vyšívanie čepcov a šurcov
Anna Handulová,
Telgárt 144, 048 619 4219

Tkanie kobercov, výroba ľudových krojov
Mária Rochovská
Clementisova 796, Pohorelá
0904 577 072, maria.rochovska@gmail.com

Koža, kožušina

Kožiarska prvovýroba bola zameraná na spracovanie kože. Ako remeslá vznikli garbiarstvo, irchárstvo, kožušníctvo a kordovárstvo. V kožiarskej druhovýrobe, pri zhotovovaní kožených výrobkov, sa vyvinulo čižmárstvo, mieškárstvo, rukavičkárstvo, remenárstvo, sedlárstvo, ševcovstvo a ťaškárstvo. Kožené výrobky boli v ľudovej kultúre veľmi obľúbené a používané predovšetkým ako odevné súčasti a doplnky (kožuch, čiapka, čižmy, topánky, krpce, opasok, rukavice a iné), konské postroje (štverne, ohlávky, liace, chomúty a iné), pracovné pomôcky (biče, remene, púzdra) a rôzne úžitkové predmety (ťašky, tanistry, miešky, plecnice, šnúrk, ozdoby a pod.).

Obuvníctvo bolo zamerané na remeselnú a domácku výrobu i opravu obuvi. Vyvinulo sa zo ševcovstva v 19. storočí. Po zrušení cechov vznikli obuvnícke priemyselné spolky. Vo väčšine dielní pracoval obuvnícky majster sám, v niektorých prípadoch s jedným pomocníkom alebo učňom. V období prvej Československej republiky (1918 - 1939) vývoj obuvníctva markantne ovplyvnil nastupujúci obuvnícky priemysel (Baťove závody). Značná časť obuvníkov na Slovensku sa preorientovala na opravy továrensky zhotovenej obuvi.

Kožušníctvo fungovalo ako remeslo, ale i domácka výroba, zaoberajúca sa spracovaním kožušín. Patrio k najrozšírenejším remeslám na území Slovenska. Kožušníci vyrábali kožušiny z oviec, jahniat, líšok, vlkov a medvedov. Zhotovovali z nich vrchné oblečenie, podšívky, časti odevov a pokrývky hlavy. Kožušnícke odevné časti patrili k najdrahším kusom oblečenia, preto sa s nimi možno stretnúť v testamentoch a pozostalostných súpisoch. Kožušníci si zároveň vyrábali aj jemnú kožu potrebnú na obšívanie a zdobenie kožuchov (ircha), pričom ovládali aj jej farbenie rôznymi farbivami. Kožušníci zhotovovali jednotlivé druhy

kožuchov podľa požiadaviek spotrebiteľov a vytvárali dekor, zodpovedajúci regionálnym typom a variantom ľudového odevu.

Remeselníci:

Kožušníctvo, oprava kožuškov
Mária Rochovská
Clementisova 796, Pohorelá
0904 577 072
maria.rochovska@gmail.com

Výroba opaskov, spracovanie remeňov, praciek
Jozef Fujka
Michala Petru 240, Šumiac
048 618 1206, 0915 335 257

Výroba ľudovej obuvi (kapce, čižmy), výrobky z kože
František Tlučák
Clementisova 808, Pohorelá
048 619 615

Kožušník, kožuchár

Spracováva kožušiny. Kreslí strihy, strihá, šije kožuchy kožušinové vesty, čiapky, paletá, goliere. Výrobky môžu byť upravované farbením, žehlením s použitím ďalších zdobných metód.

Obuvník

Vyrába a opravuje topánky. Vysekáva podrážky, prišiva zvršky, vkladá výstelku. Remeselník zhotovuje vychádzkovú, športovú, pracovnú či špeciálnu obuv (pre folklórne súbory, film, balet...). Pri opravách odstraňuje závary a predlžuje životnosť topánok (pridaním prístepkov, impregnáciou...).

Opaskár

Opaskár zhotovuje opasky (niekedy aj kovové spony a pracky). Taktiež robí výzdobu vyrázaním, vypaľovaním, farbením a vybíjaním.

Výrobky, postupy a potraviny

Ku charakteristikám regiónu, okrem ľudových zvykov, tradícií, remesiel patria aj tradičné potravinárske výrobky, jedlá a tradičné spôsoby ich výroby, prípravy či úpravy. Medzi najrozšírenejšie potravinárske remeslá v regióne patrí spracovanie ovčieho, kravského a kozieho mlieka vo forme syrových výrobkov a to najmä spracovanie čerstvého syra, oštiepkov, bryndze a žinčice. Medzi ďalšie zachované a v súčasnosti obľúbené remeslo nášho regiónu, ktoré sa spája s výrobou potravín, patrí včelárstvo a s ním spojená výroba medu a medárskych výrobkov.

Výroba syra a oštiepkov z ovčieho mlieka

Katarína Zelenčíková
SNP 496, Šumiac

Mikuláš Gigac
Pod Cintorínom 23, Šumiac

Ladislav Jánošík
Ul. Laskomerského 417, Bacúch

Miroslav Lopušný
Filipovo 98, Beňuš

Ondrej Baliak
Pôbišovo 492, Beňuš

Družstvo vlastníkov oviec a kôz
(p. Ján Datko – predseda družstva)
Pohorelá, 0905 418 975

Ovčiarske družstvo Heľpa
Ing. Marián Ďurica

Výroba medu a včelích produktov

Ing. Peter Marcinko,
Partizánska 349, Šumiac

Milan Kvoriak
Fučíková 13, Závadka
nad Hronom,
0904 946 274

Jozef Kán
Chalupkova 383, Bacúch
048 618 8393

Ján Čupka
Nová 340, Pohorelá

Cyril Gandžala,
Peter Gandžala
Hviezdoslavova 60,
Pohorelá

Karol Haluška
Športová 351, Pohorelá

Matej Hrchák
Za Vršok 216, Pohorelá

Ján Jakubčo
Poh. Maša 30, Pohorelá

Miloš Kollárik
Poh. Maša 83, Pohorelá

Ferdinand Mecko
Orlová 461, Pohorelá

Jozef Orolín
Poh. Maša 14, Pohorelá

Igor Leitner
Beňuš 434

Ludovít Baliak
Beňuš, Gašparovo 148

František Ďurčík
B. Němcovej 318, Bacúch
048 618 8352

Ing. Jozef Cibula
Staničná 479, Bacúch
048 618 8388

Julián Orolín
Poh. Maša 82, Pohorelá

Marek Orolín
Za Vršok 235, Pohorelá

Ján Polák
Kpt. Nálepku 17, Pohorelá

Jozef Pompura
Kpt. Nálepku 289, Pohorelá

Anna Ševcová
Za Vršok 206, Pohorelá

Miroslav Terek
Poh. Maša 16, Pohorelá

Ján Tlučák, Janka Tlučáková
Clementisova 773, Pohorelá

Ján Vojtko-Kubanda
Clementisova 743, Pohorelá

Pernikárstvo, medovníkárstvo

Mária Kánová
Chalupkova 383, Bacúch
048 618 8393

Anna Knapčoková
Beňuš 288

Katarína Hrnčiariková
Beňuš 278

Marta Bubelínyová
Gašparovo 207, Beňuš

Pletivá

Nielen stromy poskytovali surovinu na výrobu rôznych úžitkových predmetov, ale boli to i kry a rozličné rastliny so zdrevnatenými, ale ohybnými osami a listami. A tak sa z prútia, lústia, slamy, trstiny, korienkov, kukuričného šúpolia pletli rôzne koše, košíky, opálky, tašky, kufre a pod. Výroba košíkárskych výrobkov sa rozvinula najprv po domácky pre vlastnú spotrebu. Pletenie bolo známe na celom území Slovenska.

Rozvinulo sa natoľko, že sa stalo nielen doplnkovým, ale i hlavným zamestnaním niektorých obyvateľov predovšetkým na dedinách. Najviac sa používalo a dodnes používa prútie vrbové, brezové, lieskové, zelené lúpané, biele, varené a štiepané. Plietlo sa i z ražnej slamy. Pomocou štiepaného dreva sa vytvárali rôzne slamienky, úle, zásobnice, misky, klobúky, tašky, papuče, kazety a pod. Z hľadiska tvorby výrobkov z pletív je dôležitá tektonická stránka ich stavby, ktorej sa podriadiuje nielen vlastný celkový tvar, ale aj štrukturálna a ornamentálna väzba stien funkčného tvaru.

Remeselníci:

Pletenie košíkov z prútia
Katarína Hrnčiariková
Beňuš 278

Výroba košíkov a riadu z prútia
Juraj Hyriak
Heľpa 257
048 618 6217

Výroba prútených košíkov
Štefan Harvan
Jána Švermu 566, Šumiac

Košíkár

Košíkár zhotovuje košíky, kliecky, vrše na lov rýb, výplety ľahkých vozov, prútený nábytok, dekoračné predmety, pletené ohrady a v stavebníctve sa v kombinácii s hlinenou mazaninou používali prútené výplety ako výplň (najmä) hospodárskych budov. Materiálom na výrobu sú hlavne vrbové prúty. U niektorých výrobkov to môžu byť aj brezové, lieskové prúty prípadne korienky agátu, borovice, smreku a jedle.

Kovy

Najskôr človek poznal a využíval len tie kovy, ktoré sa vyskytovali v prírode v rýdzom stave. Po objavení ich hlavných vlastností, akou sú kujnosť a zlievateľnosť, naučil sa ich vyrábať a získavať z rúd. Rozšírenie výroby železa spôsobilo veľký spoločenský pokrok v oblasti výroby vôbec. Výroba železa viedla k postupnému zdokonaľovaniu pracovných prostriedkov a umožňovala vznik a rozvoj ďalších remesiel. Spomedzi kovospracujúcich remesiel mali pre ľudovú kultúru na Slovensku význam najmä kováctvo a zámočníctvo. Kováctvo vyžadovalo pomerne veľkú špecializáciu, poznatky z technológie výroby, možnosť získavania vzácnej suroviny a všestranne kvalifikovaného remeselníka. Dedinskí i mestskí kováči podkúvali kone, vyrábali železné poľnohospodárske náradie, železné súčiastky na vozy, kovanie na nábytok, klince, zámky, ale aj zbrane. Vo vidieckom prostredí mali pri spracovaní kovov na Slovensku veľký význam aj iné zamestnania. Pozornosť v tomto smere si zasluhuje spracovanie drôtu. Vo veľkej miere túto surovinu využívali sitári, no oveľa širšie uplatnenie našlo v ďalšom ľudovom remesle - drotárstve. Drotári sa zaoberali podomovým opravovaním kuchynského riadu a výrobou a predajom rôznych výrobkov z drôtu a plechu. Svoje práce vykonávali formou vandrovného zamestnania. Začiatky drotárstva na Slovensku siahajú do polovice 18. storočia. Pre mnohých sa táto práca stala zdrojom obživy. Okrem úžitkových predmetov zhotovovali aj tvarovo náročné dekoratívno-úžitkové predmety, v ktorých dosiahli osobitosť výtvarného prejavu.

Remeselníci:

Kováčstvo a podkováctvo
Ján Maňuš
Kpt. Nálepku 145, Pohorelá
048 619 7130, 0908 507 568

Umelecké kováctvo, výroba z drôtu,
opletanie drôtom (drotárstvo)
PaedDr. Pavel Siman, Heľpa

Drotár

Drotár (džarek), bol majstrom v práci s drôtom a plechom. Remeslo patrilo medzi vandrovné, avšak vykonávané bolo aj na stabilnom mieste. Drotár oplietal hlinené a sklenené nádoby, aby sa zvýšila ich pevnosť, zhotovoval drôtené naberačky, misy a drobné úžitkové predmety (hračky, ramienka na oblečenie...) Okrem drotovania robil drotár aj flekovanie, teda opravu deŕavých hrncov.

Kováč

Kováč zhotovuje výrobky kovaním, delením, skrúcaním, ohýbaním, ťahaním a spájaním ocele (železa) na nárove, alebo v zápustkách s použitím kladiva, alebo bucharu. Výrobky taktiež zušľachťuje temperovaním, cementovaním, kalením a popúšťaním. Charakteristické výrobky kováča sú mreže, brány, ploty, kovania dverí a truhlíc, sečné a bodné zbrane, úžitkové predmety, krbové súpravy...

Rôzne materiály

V území sa rozširovali okrem tradičných, najviac rozšírených remesiel, aj remeslá a zručnosti zamerané na ľudovú tvorivosť, ktoré pre svoju špecifickosť nemožno zaradiť do hlavných odvetví remesiel v brožúre. Ide najmä o kresbu, maľbu, výrobu miniatúr z dreva, gravírovanie do parožia a výroba umeleckých a úžitkových predmetov.

Zdobené kraslice mali v minulosti veľký význam pri rôznych príležitostiach, ako sú napríklad pytačky či veľkonočné sviatky, ale zároveň mali aj magické, ochranné a prospešné účinky. Postupná strata poznania pôvodných významov znakov a symbolov viedla k výraznejšiemu uplatňovaniu nových, viacmenej dekoratívnych prvkov. Na sfarbenie škrupiny sa používajú rôzne techniky a farbivá, ako napríklad vosk, batikovanie, nalepovanie slamy alebo rôznofarebných nití či kúskov textilu.

Včely používajú včelí vosk na budovanie plástov, kde následne ukladajú med. Po odstránení medu z plástov sa získaný vosk používa aj na výrobu sviečok a predmetov zo včelieho vosku. Tradičná výroba voskových sviečok je založená na procese, v ktorom rozpálený vosk nalievajú do foriem zo syntetického kaučuku, v ktorých je už pripravený špeciálny knôt kruhového prierezu, upletený z čistej bavlny a napustený kyselinou boritou. Na sviečke sa časom môže vytvárať šedý povlak, voskový kvet, ktorý tvoria tekuté zložky vosku.

Parožie je celistvý rohovinový výrastok, zväčša samcov divo žijúcich i chovaných kopytníkov, ktorí ho každoročne zhadzujú a tak spôsob získavania tejto suroviny je možný aj zberom. Jeho zdobením a gravírovaním vznikajú unikátne umelecké predmety vhodné do zberateľských zbierok.

Remeselníci:

Výroba a zdobenie kraslíc
Anna Lukáčová
Gašparovo 152, Beňuš
048 619 8742, 0908 071 262

Výroba sviečok a predmetov z včelieho vosku
Rudolf Šándor
Mlynská 9, Polomka
rudolfsandor@zoznam.sk

Gravírovanie do parožia, výroba miniatúr konských a volských záprahov
Milan Siman
Orlová 630, Pohorelá
048 619 6307, 0907 585 742
simanms@azet.sk

Kresba, maľba slovenskej krajiny, dediny a drevených stavieb
Matej Krnáč
Orlová 612, Pohorelá
048 619 7296, 0911 899 999, 0905 888 139
matej.krnac@azet.sk

Maľovanie obrazov
Katarína Hrnčiariková
Beňuš 278

Maľovanie obrazov
Štefan Knapčok
Beňuš 348

Maľovanie obrazov
Ondrej Šramko
Telgárt 131
0905 127 294

Maľovanie obrazov
Peter Kradlák
Telgárt 201
0919 262 408

Múzeá, zbierky, zaujímavosti

Múzeum zvoncov a spiežovcov – Šumiac

Ak chcete obdivovať rozmanitosť a charakteristický cveng zvoncov, vyberte sa do jedinečného súkromného Múzea zvoncov a spiežovcov!

Múzeum zvoncov a spiežovcov v Šumiaci je vlastne súkromnou zbierkou pána Mikuláša Gigaca, ktorý je nadšeným zberateľom rôznych exemplárov spiežovcov a zvoncov. Jeho vášeň vznikla potom ako dostal od starého otca originálny darček - šesť zvončekov. Hneď nato, začal systematicky zbierať malé zvončeky pre ovečky i veľké zvonce pre kravy a kone, neskôr i plecháče a spiežovce. V dnešnej dobe jeho zbierka obsahuje okolo 2000 zvoncov a je vystavená v rodinnej drevenici pána Gigaca.

Majiteľ múzea nevyrobil ani jeden zvonec vo svojej zbierke. On ich len zozbieral a skompletizoval. Okrem zvoncov zo Slovenska, objavíte v jeho zbierke zvonce z Maďarska, Švajčiarska, Japonska, Egyptu, ruského Leningradu, Ameriky, Austrálie, Španielska, Kambodže či Madeiry. V rodinnej drevenici návštevníci môžu obdivovať i zvonkohry a taktiež netypické hudobné nástroje, ako je napríklad drumblá.

Okrem zvoncov vystavuje pán Mikuláš v rodinnej drevenici i ďalšie predmety, ktoré používali pastieri ako hudobné nástroje a náradie zo Šumiaca.

Mikuláš Gigac
Šumiac, Bučinka 23
0904 928 228

Krížová cesta na Šumiaci

V roku 1968 sa zmiernilo napätie medzi štátom a gréckokatolíckou cirkvou, z väzenia boli prepustení gréckokatolícki kňazi. Jedným z nich bol Štefan Havrila, ktorý pôsobil na farnosti v Šumiaci. Na jeho popud bol na úbočí, južné úpätie nad dedinou, postavený jeden z nových krížov (1968).

Z prvej myšlienky pána Jána Gordana: "Načo je človek, keď nerobí svet krajším!" vzišla iniciatíva vybudovania Krížovej cesty na Šumiaci. V roku 2011 sa myšlienka a iniciatíva premenila do reality. Spolu s Ing. Šimonom Gordanom a v spolupráci s obcou, začali realizovať Krížovú cestu na úbočí. Krížová cesta pozostáva z/zo:

- 14 zastavení, vytesaných do kameňa (v slovenčine, v staroslovenčine, v gréčtine a jeden je aj v rómštine),
- 12 kameňov s menami apoštolov,
- do skaly vytesanej Piety bolestnej matky, ktorá drží v náručí svojho syna,
- mramorovej skaly s vyrytým otčenášom (po slovensky a staroslaviansky),
- symbolu oslavujúci príchod vierozvestov sv. Cyrila a Metoda - do žuly vyrytý rok 863,
- kameňa postaveného oltára a zrenovovaného dreveného dvojkríža,
- do skaly vyrytých gréckych znakov alfa a omega – začiatok a koniec,
- znaku kresťanov - skala v tvare srdca, ktorú zdobia malé zelené kamienky v tvare ryby.

Táto Krížová cesta je jediná na Horehroní. Vedú na ňu schody a kaskády z kameňa, ktoré zapadajú do terénu a krajiny. Pre oddych turistov a veriacich, na duševný relax a modlitby slúžia drevené lavičky, vyrobené miestnym remeselníkom Jozefom Fúikom. V roku 2012 bola Krížová cesta slávnostne vysvätená.

0 území

Územie Združenia obcí pre rozvoj Mikroregiónu Horehron (Mikroregión Horehron) tvoria katastrálne územia obcí Beňuš, Bravčovo, Bacúch, Polomka, Závadka nad Hronom, Heľpa, Pohorelá, Valkovňa, Šumiac a Telgárt. Samotné územie disponuje vysokým prírodným a územným potenciálom (Národný park Nízke Tatry, Národný park Muránska planina, Národný park Slovenský raj), ktorý je možné celoročne využívať vo forme turistiky, cykloturistiky, poznávacieho turizmu, splavovania rieky Hron alebo zjazdového či bežkárskeho lyžovania.

Kultúrno-historický, ľudský potenciál a silný vzťah k ľudovým tradíciám je prezentovaný na veľkom množstve kultúrnych podujatí, z ktorých najznámejšie sú Horehronské dni spevu a tanca (Heľpa), Ozveny staroslovienčiny z pod Kráľovej hole (Telgárt), Folklórny festival Biele Handle (Bravčovo) a Svätovánska noc plná hudby (Pohorelá).

Mikroregión Horehron vznikol na základe spoločného záujmu zastúpených obcí vzájomne si pomáhať pri zabezpečovaní rozvoja územia a za účelom vytvorenia spoločného koordinačného orgánu.

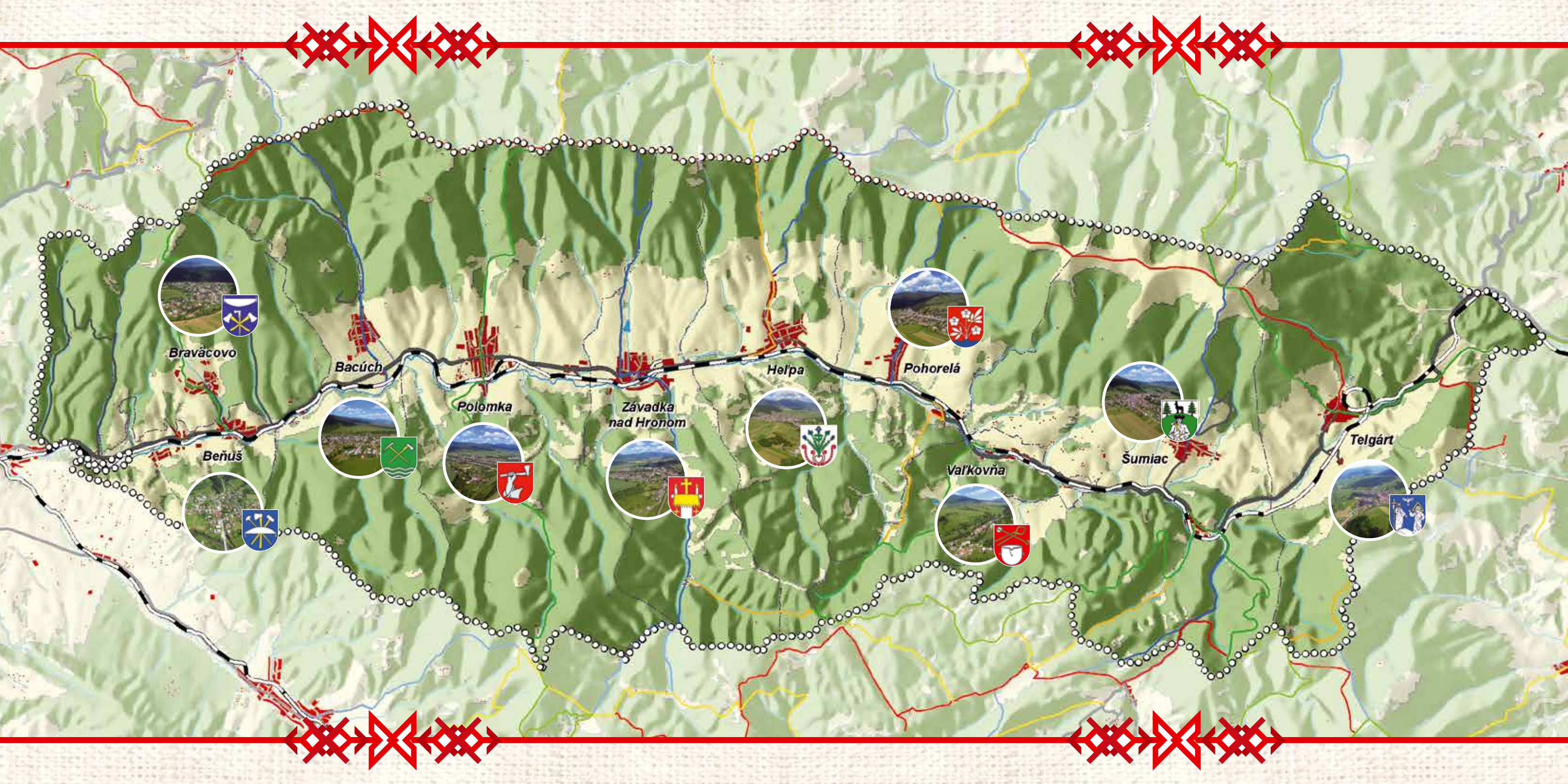
Mikroregión Horehron koordinuje hlavne oblasti regionálneho a územného rozvoja, rozvoja malého a stredného podnikania, rozvoja turistiky, služieb, školstva a kultúry, dopravy a technickej infraštruktúry, ochrany prírody, životného prostredia a prírodných zdrojov. Pri koordinácii spomínaných aktivít Mikroregión Horehron úzko spolupracuje s Verejným súkromným partnerstvom Horehron, ktoré vzniklo v roku 2000 a spoločne naplňujú svoje stanovené ciele.

Územie Horehronu je charakteristické svojou autenticitou a jedinečnosťou z hľadiska histórie, ale aj súčasnosti. Územie je tvorené prevažne väčšími obcami, ktoré sú vo veľkej miere špecifické a vo svojej podstate odlišné. Na malom území sa tak za prispenia tohto fenoménu kumuluje veľká miera diverzity hodnôt, ktoré predstavujú vysoký rozvojový potenciál tohto územia.

Územie má jedinečnú polohu medzi tromi národnými parkami, disponuje vysokým krajinárskym potenciálom, jedinečnými pohľadovými osami, vysokou lesnatosťou, výborným prepojením, centricitou v srdci Slovenska, zachovávaním kultúrneho dedičstva, tradícií a nárečí, výnimočnými sakrálnymi a profánnymi stavbami, bohatou priemyselnou históriou a tradíciami pastierstva a salašníctva.

Veľkou výhodou územia je bohatý a výnimočný ľudský potenciál, ktorý sa v týchto podmienkach vyformoval. Členitý reliéf je základným stavebným kameňom priestorového usporiadania Horehronia. Spleť riečnej siete, potočných údolí a erózných rýh v spojení so striedaním lesných a nelesných spoločenstiev vedie k striedaniu otvorenej a uzavretej krajinnej scény.

Bravácovo

Bacúch

Beňuš

Polomka

Závadka nad Hronom

Heľpa

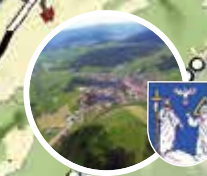
Pohorelá

Vaľkovňa

Šumiac

Telgárt

vydalo: Združenie obcí pre rozvoj
mikroregiónu Horehron
rok: 2012
fotografie: MR Horehron
použitá literatúra: www.uluv.sk
podporené z Programu obnovy dediny 2012

Neprešlo jazykovou úpravou.